

Oulunkylän yhteiskoulun toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma 2017

1. Johdantoa

Lain naisten ja miesten tasa-arvosta eli tasa-arvolain (609/1986) päämääränä on estää sukupuoleen perustuva syrjintä ja edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa sekä parantaa naisten asemaa erityisesti työelämässä. Lain tarkoituksena on myös estää sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuva syrjintä. (Tasa-arvolaki 1-3 §) Tasa-arvolaki säädettiin ensimmäisen kerran vuonna 1986 ja sen viimeisin uudistus vuodelta 2015 sisällytti lakiin sukupuolen moninaisuuden ja syrjinnän, joka kohdistuu muuta sukupuolta kuin naista tai miestä edustaviin. (tasa.arvo.fi)

Tasa-arvolain mukaan opetusta tai koulutusta järjestävän on huolehdittava siitä, että kaikkia sukupuolia edustavilla on samat mahdollisuudet koulutukseen ja ammatilliseen kehitykseen ja että opetus, tutkimus ja oppiaineisto tukevat tasa-arvolain tarkoituksen toteutumista. Tasa-arvoa edistetään koulutuksessa ja opetuksessa lasten ikä ja kehitys huomioon ottaen. (Tasa-arvolaki 5 §)

Oppilaitoksissa tulee olla tehtynä tasa-arvosuunnitelma oppilaitoskohtaisesti yhteistyössä henkilökunnan sekä oppilaiden ja opiskelijoiden kanssa. Vuosittaisen tarkastelun sijasta suunnitelma voidaan laatia enintään kolmeksi vuodeksi kerralla. (Tasa-arvolaki 5 a §) Tasa-arvosuunnitelma on työkalu, joka tukee tasa-arvon edistämistä kaikessa koulun toiminnassa. Tämän suunnitelman avulla varmistetaan se, että koulussa tehdään järjestelmällistä tasa-arvotyötä. (Tasa-arvotyö on taitolaji.)

Vuonna 2015 voimaantulleen yhdenvertaisuuslain tarkoituksena on edistää yhdenvertaisuutta, ehkäistä syrjintää ja tehostaa syrjinnän kohteeksi joutuneen oikeusturvaa (Yhdenvertaisuuslaki 1 §). Tämän lain mukaan (5 ja 6 §) koulutuksen järjestäjän on arvioitava yhdenvertaisuuden toteutumista toiminnassaan, ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi ja huolehdittava siitä, että oppilaitoksella on suunnitelma tarvittavista toimenpiteistä yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

Tasa-arvoisessa ja yhdenvertaisessa koulussa jokainen oppilas ja opiskelija on osa kouluyhteisöä omana ainutlaatuisena itsenään. Sukupuolitietoisessa koulussa tunnistetaan sukupuoleen perustuva ja seksuaalinen häirintä ja niihin puututaan. Koululla on vastuu paitsi häirintään puuttumisesta, myös häirinnän ennaltaehkäisemisestä. Tasa-arvoisessa ja yhdenvertaisessa koulussa oppilaat ja opiskelijat tuntevat käytännöt siitä, kenen puoleen voi häirintä- ja syrjintätapauksessa kääntyä ja miten koulun tulee tässä tilanteessa toimia.

Monenlaiset käytännöt ja rakenteet voivat ylläpitää ja tuottaa eriarvoisuutta. Siksi koulun kaikkia käytäntöjä, toimintatapoja ja oppiaineistoja on arvioitava tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusnäkökulmasta. (Tasa-arvotyö on taitolaji.)

2. Olennaiset käsitteet

Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus

Tasa-arvon käsite viittaa useimmiten sukupuolten väliseen tasa-arvoon, vaikka sitä käytetään myös laajemmassa merkityksessä. Yhdenvertaisuuden käsitteellä on tarkoitus laajentaa tasa-arvon käsitettä ja lain näkökulmasta sillä viitataan muihin syrjintäperusteisiin kuin sukupuoleen. Molemmat käsitteet tarkoittavat lopulta sitä, että kaikki ihmiset ovat samanarvoisia ominaisuuksista riippumatta.

Tasa-arvolaisissa mainitut syrjintäperusteet ovat sukupuoli ja sukupuolivähemmistöön kuuluminen. Tasa-arvolain mukaan syrjintää ovat välitön syrjintä, välillinen syrjintä, seksuaalinen ja sukupuoleen perustuva häirintä. (Tasa-arvolaki 7 §) Jokaisella tulee olla oikeus määritellä oma sukupuolensa: se, millainen tyttö tai poika on, vai onko jotakin tytön ja pojan väliltä tai ulkopuolelta (esimerkiksi muunsukupuolinen). Kokemus omasta sukupuolesta voi myös muuttua ja vaihdella eri elämänvaiheissa, mikä ei kuitenkaan vähennä sukupuolen itsemääräämisoikeutta. (Tasa-arvotyö on taitolaji.)

Yhdenvertaisuuslaissa mainitut syrjintäperusteet ovat ikä, alkuperä, kansalaisuus, kieli, uskonto, vakaumus, mielipide, poliittinen toiminta, ammattiyhdistystoiminta, perhesuhteet, terveydentila, vammaisuus, seksuaalinen suuntautuminen ja muu henkilöön liittyvä syy. (Yhdenvertaisuuslaki 8 §)

Syrjintä ja häirintä

Syrjinnän taustalla on kulttuurisia ja sosiaalisia rakenteita, joita voi olla vaikea havaita. **Piilosyrjinnäksi** kutsutaan hienovaraisia ja vaikeasti havaittavia syrjinnän muotoja, kuten ulossulkemista, vähättelyä ja sivuuttamista vähemmistöaseman takia.

Moniperusteisessa syrjinnässä ihminen joutuu syrjityksi monella eri perusteella: esimerkiksi vammaisuuden ja seksuaalivähemmistöön kuulumisen tai maahanmuuttajataustaisuuden ja sukupuolivähemmistöön lukeutumisen takia.

Välitöntä syrjintää tapahtuu kun ihmistä tai ihmisryhmää kohdellaan ilman hyväksyttävää syytä eri tavoin kuin toisia samassa asemassa olevia (esimerkkinä eri palkka samoja työtehtäviä tekeville). **Välillinen syrjintä** taas viittaa tilanteisiin, joissa näennäisesti neutraali säännös tai toimintatapa asettaa tietyt ihmiset tai ihmisryhmät epäedulliseen asemaan (yhteisöön ei vaikkapa haluta ulkomaalaistaustaisia työntekijöitä ja työpaikan saamiseksi asetetaan perusteeton ehto, jota ulkomaalaistaustaiset hakijat eivät täyttäisi). Välillinen syrjintä kytkeytyy vahvasti **rakenteelliseen syrjintään**, johon liittyy käsitys siitä, ettei syrjiviä käytäntöjä ja rakenteita voi muuttaa.

Häirintää on ihmisen tai ihmisryhmän koskemattomuuden loukkaus luoden uhkaavan, vihamielisen, halventavan, nöyryyttävän tai ahdistavan ilmapiirin. **Sukupuoleen kohdistuvaa häirintää** ovat mm. sukupuolittuneet solvaukset, sukupuoleen kohdistuva väheksyntä ja sukupuolivähemmistöjen leimaaminen epänormaaleiksi. **Seksuaaliseksi häirinnäksi** luetaan mm. vartaloon, yksityiselämään tai pukeutumiseen kohdistuvat huomautukset, fyysinen koskettelu vailla suostumusta ja seksuaalisväritteiset ehdotukset tai vaatimukset. (Tasa-arvotyö on taitolaji.)

Huomioitavaa kuitenkin on se, että vaikka tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslaissa mainitut syrjintäperusteet saattavat altistaa syrjinnälle ja häirinnälle, eivät kaikki syrjintäperusteena pidettyjä ominaisuuksia omaavat henkilöt tule automaattisesti kiusatuiksi tai syrjityiksi.

3. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskysely

Oulunkylän yhteiskoulussa toteutettiin syksyllä 2016 tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskysely, joka tehtiin peruskoulun luokissa ja lukion ryhmissä. Kyselyyn vastanneita oli yhteensä 543, mikä oli koulun oppilasmäärään (884) suhteutettuna hyvä vastausprosentti. Tästä huolimatta tavoitteena on se, että seuraavassa kyselyssä vastausprosentti on suurempi. Tähän pyritään tiedottamalla ja kouluttamalla niin koulun henkilökuntaa kuin oppilaita tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusasioiden tärkeydestä.

Kyselyn alkuosiot koostuivat koetusta viihtyvyydestä, turvallisuudesta, koulun toimintakulttuurista ja ilmapiiristä. Lisäksi kartoitettiin tasa-arvon toteutumista opetuksessa ja ohjauksessa sekä oppikirjoissa ja muussa opetusaineistossa. Kyselyssä selvitettiin myös yhdenvertaisuuteen liittyviä teemoja kuten syrjintää sekä seksuaalista ja sukupuoleen kohdistuvaa häirintää. Loppuosiossa oli avoimia kysymyksiä, joissa pyydettiin arvioimaan koulun tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilannetta ja pohtimaan tasa-arvoista koulua. Jokaisessa aiemmassa osiossa oli myös avoin kenttä, jossa pystyi täydentämään vastauksiaan.

Pääosin kyselyn tulokset olivat positiivisia. Oulunkylän yhteiskoulussa viihdytään varsin hyvin ja valtaosa vastaajista koki koulun tasa-arvoiseksi ja yhdenvertaiseksi. Kehitettävää kuitenkin löytyi: vaikka enemmistö koki, että kaikkia kohdeltiin tasavertaisesti, osan vastaajista mukaan oppilaan / opiskelijan sukupuoli vaikuttaa opettajien suhtautumiseen, vaatimukseen ja arviointiin. Vastaajat nostivat myös esiin, että joissakin oppiaineissa oppimateriaalien nähtiin korostavan sukupuolistereotypioita ja heteronormatiivisuutta. Jotkin oppiaineet kuten liikunnan opetuksen järjestäminen nousi esiin avoimissa vastauksissa. Liikuntaryhmien jakautuminen tyttöjen ja poikien ryhmiin sekä näiden ryhmien erilaiset tuntukselliset nähtiin ongelmallisina.

Valtaosa vastaajista koki, että vähemmistöihin kuuluvien nimittelyä, ennakkoluuloja, stereotypioita ylläpitäviä mielipiteitä tai eriarvoista kohtelua ei esiinny tai esiintyy vain harvoin koulussamme. Kuitenkin noin viidesosa vastaajista koki, että näitä esiintyy joskus niin sukupuoleen, etnisiin ryhmiin tai kansallisuuksiin, seksuaalisiin vähemmistöihin, uskontoihin ja ikään liittyen. Seksuaalista ja sukupuoleen kohdistuvaa syrjintää valtaosa vastaajista ei ollut kokenut tai havainnut, mutta noin joka viides raportoi kyselyssä vartaloon tai seksuaalisuuteen kohdistuneesta nimittelystä sekä loukkaavasta kaksimielisestä puheesta. Häirintää koskevissa vastauksissa merkillepantavaa oli se, ettei valtaosa ole maininnut häirinnästä koulun henkilökunnalle. Lisäksi jotkut kyselyn vastaajat kokivat, ettei koulun henkilökunta ole aina puuttanut häirintään.

Lopun avoimissa kysymyksissä valtaosa vastaajista piti Oulunkylän yhteiskoulun tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilannetta hyvänä. Tasa-arvoinen koulu rakentui vastauksissa kaikkia arvostavaksi, avarakatseiseksi ja turvalliseksi paikaksi, jossa kaikilla on oikeus olla omanlaisensa.

4. Toimenpiteet tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi

Kyselyn pohjalta on valittu kolme tärkeintä kehittämiskohdetta tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyen.

A. Luottamuksen lisääminen koulun henkilökuntaan

Pohditaan keinoja, joilla kynnyks kertyä syrjinnästä ja häirinnästä koulun henkilökunnalle madaltuisi. Tiedotetaan oppilaita ja opiskelijoita, miten toimia syrjintä- ja häirintätilanteissa. Tehdään avun hakemisesta mahdollisimman helppoa. Lisäksi ohjeistetaan koulun henkilökuntaa kaikkien häirintätapauksien tiukkaan puuttumiseen.

B. Koulutusta oppilaille / opiskelijoille ja henkilökunnalle

Korostetaan tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden tärkeyttä kaikille koulussa toimiville. Tehdään tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyvät termit ja käsitteet tutuiksi esimerkiksi toiminnallisin keinoin.

C. Ryhmäjaot ja tuntien sisällöt

Pyritään siihen, että oppiaineiden ryhmäjaossa toteutuisi tasa-arvo ja yhdenvertaisuus mahdollisimman hyvin. Voisivatko ryhmät jakautua enemmän muuten kuin sukupuolen perusteella?

5. Tiedottaminen, arviointi ja tulevaisuus

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskyselyn tulokset käsiteltiin koulun henkilökunnan kanssa opettajankokouksessa. Kukin luokanvalvoja / ryhmänohjaaja on esittänyt tulokset luokalleen. Tämä suunnitelma jaetaan myös huoltajille koulun sähköisten viestintäkanavien kautta.

Tulevaisuudessa koulussamme tehdään vähintään joka 3. vuosi tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskysely, jonka avulla arvioidaan sen hetkinen tilanne ja edellisen suunnitelman kehittämiskohteiden toteutumista. Seuraava tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskysely tehdään erikseen peruskoululle ja lukiolle, jotta nähdään näiden asteiden erityiset tilanteet ja tarpeet.

Koulun tasa-arvotyöryhmä lv 2017 - 2018:

Auli Peltola (pj, erityisopettaja)

Altti Pikkarainen (sihteeri, vararehtori)

Pekka Holopainen (koulupsykologi)

Ildiko Racz (koulukuraattori)

Kirsi Nousiainen (lukion opinto-ohjaaja)

Marianna Tiilikainen (PK:n oppilaanohjaaja)

Salla Salminen (PK:n oppilaanohjaaja ja psykologian opettaja)

Lähteet:

Tasa-arvolaki

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609>

Tasa-arvo on taitolaji. Opas sukupuolten tasa-arvon edistämiseen perusopetuksessa. 2015.

Opetushallitus. http://www.oph.fi/download/173318_tasa_arvotyö_on_taitolaji.pdf

Yhdenvertaisuuslaki

<http://www.oikeusministerio.fi/.../Yhdenvertaisuuslaki.pdf>